

MEMÒRIA DE LA INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA
PREVENTIVA (CONTROL ARQUEOLÒGIC)
EFECTUADA A TRAVESSERA DE LES CORTS, 245.
DISTRICTE DE LES CORTS, BARCELONA.

Data de la Intervenció: novembre 2002.

Codi MHCB: 128/02

Montserrat RÍO CARRA
Barcelona, febrer de 2005

ÍNDEX

- ✓ INTRODUCCIÓ
- ✓ ENTORN GEOLÒGIC I GEOGRÀFIC
- ✓ CONTEXT HISTÒRIC
- ✓ ANTECEDENTS ARQUEOLÒGICS
- ✓ OBJECTIUS I MÈTODE DE TREBALL
- ✓ DESENVOLUPAMENT DELS TREBALLS
 - CARRER GALILEU
 - CARRER TAQUÍGRAF MARTÍ
 - TRAVESSERA DE LES CORTS
- ✓ RESULTATS I CONCLUSIONS
- ✓ BIBLIOGRAFIA
- ✓ REPERTORI ESTRATIGRÀFIC

ANNEX

- ✓ DOCUMENTACIÓ GRÀFICA
 - PLANIMETRIA
 - FOTOGRAFIES

INTRODUCCIÓ

Aquesta intervenció arqueològica, efectuada entre els dies 25 de novembre i 15 de desembre de 2002, ha estat portada a terme als carrers Galileu, Taquígraf Martí i Travessera de Les Corts, situats al districte de Les Corts de Barcelona (Fig. 1). L'empresa FECSA-ENDESA hi tenia previst efectuar diverses rases per tal de dur a terme la instal·lació de noves línies elèctriques i la connexió d'aquestes a les ET situades al carrer Taquígraf Martí, 24-28 i a Travessera de Les Corts, 245. Aquests treballs han estat efectuats per CANALITZACIONS LLIGADES, S.L., empresa subcontractada per ESPELSA.

La intervenció arqueològica derivada d'aquestes obres i destinada a descobrir i documentar les possibles restes conservades ha estat encarregada a l'empresa d'arqueologia ATICS S.L., sota la direcció tècnica de l'arqueòloga Montserrat Ríu Carra i amb la supervisió del Servei d'Arqueologia del Museu d'Història de la Ciutat de l'Ajuntament de Barcelona.

L'àmbit intervingut forma part d'una zona d'alt valor històric i arqueològic. L'any 1959 va ser documentada entre els carrers Joan Güell i Galileu una necròpolis d'època romana relacionada amb el ramal de la via Augusta que passava per l'actual Travessera de les Corts.

ENTORN GEOLÒGIC I GEOGRÀFIC

La ciutat de Barcelona està situada al terç central de la costa catalana. El seu marc geogràfic es troba delimitat per quatre elements naturals, de banda i banda la mar Mediterrània i la serralada litoral dita de Collserola, al nord-est el riu Besòs i al sud-est el curs del Llobregat. Geològicament la part superior del Pla de Barcelona està formada per dipòsits detrítics, i la inferior, per terra d'al·luvió.

En aquesta plana destaquen unes zones clarament diversificades: el nucli antic que, amb els seus ravals més pròxims, constituïa la totalitat de Barcelona fins a mitjans del segle XIX; una sèrie de petits nuclis de poblament més densos, antics pobles forans creats a l'entorn de la ciutat; i una àmplia zona quadriculada (l'Eixample del Pla Cerdà), planificada a la segona meitat del segle XIX quan caigueren les muralles, que va representar la unió entre la Barcelona Vella i els municipis del Pla.

El districte que aquí ens ocupa, Les Corts, fou municipi independent des de 1836 però pertanyia eclesiàsticament a la parròquia de Sarrià. Encara que a efectes civils tenia terme propi, no va aconseguir parròquia fins el segle passat.

Les Corts actual ha recuperat l'antiga partida de Pedralbes i els terrenys entre la Travessera i l'avinguda de Madrid, però ha perdut els terrenys a llevant de la carretera de Sarrià (que han passat a Sarrià) i els que formen part de l'Eixample de Cerdà (Can Batlló, dins l'antiga partida de l'Olivera Rodona).

Des d'un punt de vista geològic, aquesta zona està assentada sobre una plana quaternària formada per tres tipus de dipòsits que es coneix com a *Tricycle*: argiles vermelles; llims groguencs formats durant períodes freds i secs; i un nivell format per la forta evaporació de l'aigua com a conseqüència d'un clima càlid i sec. Aquesta alternança estratigràfica demostra que es va repetir un cicle climàtic que portà d'una situació quasi tropical a una altra semidesèrtica.

El seu clima suau i temperat va convertir les Corts en lloc d'estiueig de l'aristocràcia barcelonina. A les darreries del segle XIX s'hi van establir nombroses cases de convalescència i centres assistencials i hospitalaris.

La qualitat de les terres i l'aigua de les rieres que davallen de Sant Pere Màrtir (i posteriorment la de les mines que els propietaris van construir per tot el terme) van ser el motor del desenvolupament dels dos sectors econòmics de les Corts: els forns de teula i calç (les bòbiles) i el conreu de la terra.

Els primitius forns de teula dels masos es van transformar durant el segle XIX en rajoleries. L'agricultura de tipus mediterrani, basada durant segles en el conreu intensiu de la vinya, l'olivera i els cereals, va anar sent substituïda a poc a poc pel conreu intensiu d'horta coincidint amb la parcel·lació dels grans masos.

CONTEXT HISTÒRIC

Les primeres referències al lloc de les Corts les trobem en un document de l'any 1066 copiat al cartulari de Sant Cugat del Vallès.

A les Corts, en època romana la vida s'organitzava al voltant de les *vil·les*, "corts" deriva de la paraula llatina *cohors-cohortis* que significa "terrenys i cases rústiques". Posteriorment, els masos medievals van acomplir la mateixa funció.

Les vies principals que travessaven la Barcelona romana eren el *cardus* i el *decumanus*, però altres vies secundàries creuaven el Pla. Una d'aquestes era la *Travessera*, l'estructura de la qual s'ha perpetuat en les actuals travesseres de les Corts i Gràcia. En època medieval rebé altres denominacions com *via Francisca* o *via Mulnera* en el seu pas per les Corts. Però els establiments documentats arqueològicament s'allunyen d'aquest camí principal, la funció primordial dels quals era, sens dubte, el conreu de cereals i el de la vinya, productes per al consum de la ciutat.

Un altre vial partia de la porta oest de la muralla romana i es dirigia cap el nucli de les Corts: la *Travessera Vella*, que en el tram final coincideix amb l'actual carrer Marquès de Sentmenat. Aquí s'hi bastiran casals i masies durant l'edat mitjana, però no comptem amb troballes arqueològiques que ens demostrin la presència d'hàbitat romà.

Per últim, una tercera via limitaria el terme de les Corts per la seva banda nord, la *strata superiore*, via local que no tenia el caràcter de carretera sòlidament construïda segons les normes oficials romanes, però que es perpetuarà durant l'edat mitjana per unir les parròquies que s'hi establiran, des d'Horta fins a Sarrià, i serà coneguda posteriorment per la carretera dels Fogars.

Entre final del segle X i començament del segle XI, alguns particulars bastiran torres de defensa per a afrontar els atacs d'al-Mansur. D'aquests monuments encara es conserven algunes restes, no obstant dels primers segles de l'edat mitjana no ens ha arribat cap testimoni.

El territori de les Corts durant l'edat mitjana tenia una extensió considerable, per contra, la seva població era reduïda. Les Corts ofería algunes singularitats

respecte dels pobles del pla de Barcelona: d'una banda depenia directament de la batllia reial de Barcelona, que disposava d'un batlle local a les Corts encarregat d'administrar justícia civil i criminal; d'una altra mantenia les franqueses segons les quals els seus habitants no havien de pagar impostos per entrar i vendre vi i cereals a Barcelona.

Malgrat això, les Corts no tenia parròquia pròpia; juntament amb la vila de Sarrià formava part de Sant Vicenç de Sarrià, al consell de la qual disposava, però, de representants diferenciats.

La doble dependència, civil i eclesiàstica, perdurarà fins al Decret de Nova Planta (1716), a partir del qual les Corts va participar amb un representant dins del consell de la vila de Sarrià. Tanmateix, el canvi més significatiu no es produirà fins que no es converteix en municipi independent; el 1823, en un primer intent, i el 1836 de forma definitiva. Aquesta independència acabarà el 1897 amb l'annexió a Barcelona. Les Corts no va aconseguir parròquia fins ben entrat, però, el segle XIX.

És en aquest segle que les Corts multiplica la seva població quasi per vint, quan es va iniciar la urbanització del territori, però el caràcter rural no es va perdre fins ben entrat el segle XX. La pressió demogràfica del centre de Barcelona va afavorir la requalificació del sòl rústic en sòl urbà i va condicionar la parcel·lació dels antics camps de conreu en solars per edificar.

ANTECEDENTS ARQUEOLÒGICS

Els indicis més antics de presència humana a les Corts daten d'època prehistòrica. L'any 1954 es va trobar casualment una destal neolítica de basalt al carrer Jordi Girona, però ja anteriorment s'havien localitzat uns vasos neolítics en construir uns refugis durant la Guerra Civil. Fou en aquest mateix enclavament, a Can Batllori, on es van excavar l'estiu de 1970, en un camp de conreu, les restes de tres sitges d'època ibèrica.

Les troballes arqueològiques romanes a les Corts han estat força puntuals.

L'any 1959, com a resultat de l'obertura d'unes rases realitzades per la Companyia d'Aigües, es va descobrir de forma casual, a la banda nord de la Travessera, entre els carrers de Joan Güell i Galileu, una necròpolis romana. Les tombes excavades estaven cobertes per tègules disposades a una o dues vessants, o excavades al terra. Entre el material recuperat destaquen dues llànties i un vas de ceràmica corinti datat del segle II-III d.C.

A Can Batllori, les excavacions arqueològiques van permetre la descoberta de les restes d'una vil·la romana. Es van localitzar les restes d'un *caldarium* i d'una habitació sense paviment, així com diverses dolies i alguna sepultura.

OBJECTIUS I MÈTODE DE TREBALL

Arrel de les obres que es volien dur a terme als carrers Galileu i Taquígraf Martí i a la Travessera de Les Corts i tenint en compte que, com s'ha demostrat, aquesta zona presenta una gran importància des d'un punt de vista arqueològic i històric, es va creure necessari fer un control preventiu per tal de localitzar i documentar les possibles restes arqueològiques que s'hi hagin conservat.

Abans de començar les obres sobre el terreny i per tal d'aconseguir els objectius descrits anteriorment es necessitava una metodologia que hi fos adequada. Es va escollir una metodologia sistemàtica basada en el mètode de registre ideat per E.C. Harris i A. Carandini (Harris, 1975, 1977, 1979; Carandini 1977, 1981). Es tracta de registrar els elements construïts i estrats que s'identifiquen (tant els que es conserven en alçat com els que es descobreixen en el subsòl), realitzant una numeració correlativa d'aquests, sota el nom d' "Unitat Estratigràfica" (U.E.) que individualitza els uns dels altres. Cada U.E. es registra en una fitxa on s'indica: la ubicació en el jaciment, les seves característiques físiques, la situació en les plantes i seccions i la posició física respecte a la resta d'unitats estratigràfiques amb les quals es relaciona.

Aquest mètode es completa amb el material gràfic que està compost per les plantes i les seccions. Finalment inclou el material fotogràfic, imprescindible per a la constància visual dels treballs realitzats i les restes documentades.

El sistema de treball utilitzat va ser l'habitual en aquest tipus d'intervencions i va combinar l'excavació manual i/o mecànica de les rases amb l'excavació científica adreçada al descobriment de les possibles restes.

DESENVOLUPAMENT DELS TREBALLS

Amb motiu de les obres de canalització, estesa i connexió de cables elèctrics previstes per l'empresa FECSA-ENDESA, l'empresa CANALITZACIONS LLIGADES, S.L. va escollir per a les tasques de desenterrament un procediment mixt, utilitzant una retroexcavadora giratòria per a obrir l'asfalt i retirar la runa (mètode mecànic) i fent servir un mètode manual, treballant amb pic i pala, per a rebaixar els nivells de terra i sauló. Es va utilitzar una radial elèctrica per a tallar l'asfalt i delimitar la zona de treball i un compressor elèctric per a esclatar les concentracions de ciment trobades i relacionades amb la preparació de l'asfalt i els serveis.

Es van obrir un total de quatre rases repartides entre el carrer Taquígraf Martí, 24-28 i Travessera de Les Corts, 245 passant pel carrer Galileu (Fig. 2).

➤ CARRER GALILEU

Per tal d'assolir els objectius del projecte plantejat per FECSA-ENDESA, S.L., l'empresa CANALITZACIONS LLIGADES, S.L. va primerament localitzar els diferents serveis ja instal·lats a la vorera del carrer Galileu amb la intenció de trobar un espai per a poder canalitzar les línies de baixa tensió. Posteriorment es va procedir a obrir una rasa (RASA 1 de la Fig. 2) des de la cantonada de Travessera de Les Corts fins a la cantonada amb Taquígraf Martí. La RASA 1, de 72,10 m. de llargada i 0,40 m. d'amplada, no va superar 1,30 m. de fondària respecte la cota del nivell d'ús actual (Fotos 1 i 2).

Aquesta rasa ha proporcionat una seqüència estratigràfica molt pobre que comporta de dalt a baix (Fig. 3): paviment de rajoles de ciment i la seva preparació bastida amb una capa de formigó, de 0,15 m. de gruix (U.E. 101); un nivell d'un gruix visible de 1,15 m. de terra sorrenca de color marró clar (Foto 3) amb fragments de material constructiu contemporani (totxos, plàstics,...) barrejat amb bossades de sauló relacionades amb els diferents serveis (U.E. 102).

➤ **CARRER TAQUÍGRAF MARTÍ**

En aquesta zona es tractava de canalitzar els cables elèctrics des de la cantonada del carrer Galileu fins al núm. 24-28 del carrer Taquígraf Martí per tal de fer la connexió a l'estació del transformador situada en aquest punt. Es va procedir a l'obertura d'una rasa (RASA 2 de la Fig. 2) de 0,80 m. de profunditat respecte la cota del nivell d'ús actual, amb una llargada de 46,80 m. i una amplada de 0,40 m. (Fotos 4 i 5)

En aquesta rasa es va documentar una seqüència estratigràfica completament estèril que presenta de dalt a baix (Fig. 4): paviment de rajoles de ciment i la seva preparació bastida amb una capa de formigó, de 0,15 m. de gruix (U.E. 101); un paquet de sauló d'uns 0,65 m. visibles (U.E. 103) relacionat amb els diferents serveis trobats (telefonía i aigua).

➤ **TRAVESSERA DE LES CORTS**

Un cop instal·lats els tubs que havien de canalitzar els cables elèctrics a les rases 1 i 2, es van prosseguir els treballs tot obrint una tercera rasa (RASA 3 de la Fig. 2) des de la façana de l'edifici situat a Travessera de Les Corts, 245 fins al començament del creuament del carrer Galileu. Els cables elèctrics s'havien de connectar a l'ET situada a Travessera de Les Corts, 245.

La RASA 3 (Foto 6) va assolir una llargada de 16,20 m., una amplada de 0,40 m. i una fondària màxima de 0,90 m. Tampoc va lliurar material arqueològic i la seqüència estratigràfica que va deixar al descobert és idèntica a la que va proporcionar la RASA 1: paviment de rajoles de ciment i la seva preparació bastida amb una capa de formigó, de 0,15 m. de gruix (U.E. 101); un nivell d'un gruix visible de 0,75 m. de terra sorrenca de color marró clar amb fragments de material constructiu contemporani (totxos, plàstics,...) barrejat amb bossades de sauló relacionades amb els diferents serveis (U.E. 102).

La última rasa oberta (RASA 4 de la Fig. 2) estava destinada a ajuntar els tubs situats a les rases 1 i 3 per tal de completar els treballs que s'hi havien de realitzar: canalitzar els cables elèctrics des del transformador instal·lat al núm. 24-28

del carrer Taquígraf Martí fins a l'ET ubicada al núm. 245 de la Travessera de Les Corts. La RASA 4 va, doncs, creuar el carrer Galileu en sentit transversal per la zona corresponent al núm. 301 (Foto 7).

L'estratigrafia documentada en aquesta rasa (Fig. 5) es compon de: capa d'asfalt d'uns 0,17 m. (U.E. 104) i sota aquesta un nivell d'un gruix visible de 0,73 m. de terra sorrenca de color marró clar amb fragments de material constructiu contemporani (totxos, plàstics,...) barrejat amb bossades de sauló relacionades amb els serveis d'electricitat i de clavegueram (U.E. 102). La llargada era de 14 m. i la fondària de 0,90 m., en aquest cas l'amplada de la rasa era de 0,80 m.

RESULTATS I CONCLUSIONS

Aquesta intervenció arqueològica ha estat realitzada al districte de Les Corts (Barcelona), en el tram situat entre els núm. 24-28 del carrer Taquígraf Martí i el núm. 245 de Travessera de les Corts, passant pel carrer Galileu. Estava destinada a descobrir i documentar les possibles restes arqueològiques conservades durant les obres que hi tenia previst efectuar l'empresa CANALITZACIONS LLIGADES, S.L. per tal d'instal·lar i canalitzar noves línies elèctriques.

L'àmbit intervingut forma part d'una zona d'alt valor històric i arqueològic, com ho demostren les restes trobades entre els carrers Joan Güell i Galileu d'una necròpolis d'època romana. Tot i així els resultats d'aquesta intervenció arqueològica han estat negatius, i cal destacar la inexistència de material i de nivells arqueològics, ja que totes les rases van presentar una seqüència estratigràfica completament estèril.

Encara que d'aquesta intervenció no s'hagin derivat resultats positius a nivell arqueològic seria convenient persistir en el control preventiu de futurs treballs d'obertura del subsòl vista la proximitat i la importància de les restes trobades en intervencions anteriors.

BIBLIOGRAFIA

BANKS, Ph. – 1992: “Barcelona i el Barcelonès. De la Prehistòria a la fi de l’època romana”. *Catalunya Romànica XX. Barcelonès, Baix Llobregat i Maresme*. Enciclopèdia Catalana. Barcelona.

CASASÚS I GURÍ, J. – 1976: *Les Corts: Un poble perdut, un barri introbable*. Ed. 62. Barcelona

DDAA. - 1991: *Gran Geografia Comarcal de Catalunya. Barcelonès i Baix Llobregat*. Vol. 1. Enciclopèdia Catalana. Barcelona.

DDAA. - 1991: *Història de Barcelona. La ciutat antiga*, Vol. 1. Enciclopèdia Catalana. Barcelona.

DDAA. – 1998: “Sants, Montjuïc, Les Corts, Sarrià, Sant Gervasi”. *Els barris de Barcelona, vol. II*. Enciclopèdia Catalana

FABRE, J.; HUERTAS, J.M. – 1976: *Tots els barris de Barcelona, vol. III*. Ed. 62. Barcelona.

GRANADOS, J., TRAVESSET, M. - 1977: *Necrópolis de una villa romana descubierta en la Travessera de les Corts, Barcelona*. Actas XV Congreso Nacional de Arqueología. Lugo.

MENÉNDEZ I PABLO, F.X. - 1997: *Les Corts en època romana: el poblament rural i la xarxa viària del sector meridional del Pla de Barcelona*. I Jornades de Recerca Històrica de les Corts. Barcelona.

PALET i MARTINEZ, J.M. - 1994: *Estudi territorial del Pla de Barcelona. Estructuració i evolució del territori entre l’època íbero-romana i l’altmedieval, segles II-I aC - X-XI dC*. Centre d’Arqueologia de la Ciutat, Institut de Cultura. Barcelona.

PORTAVELLA I ISIDORO, J. – 1999: *Els carrers de Barcelona: Les Corts*. Quaderns, 4. Ajuntament de Barcelona.

SALES, J.; BERMÚDEZ, X. - 2001: *Memòria de la intervenció arqueològica a Travessera de les Corts 245-247, cantonada Galileu*. Barcelona.

REPERTORI ESTRATIGRÀFIC

Fitxa Unitat Estratigràfica		UE : 101	
Sector: Galileu, T.Martí, Trv. Corts		Fase:	
		Cronologia: s. XX	
DEFINICIÓ :	Nivell d'ús		
DESCRIPCIÓ :	Paviment de rajoles de ciment i preparació bastida amb una capa de formigó per hi instal·lar les rajoles, de 0,15 m. de gruix.. Estèril.		
MATERIAL DIRECTOR :	-		
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a
	Rebleix a		Es reblert per
	Cobreix a	102	Es cobert per
	Talla a		Tallat per
	Es recolza a		Se li recolza
	S'entrega a		Se li entrega

Fitxa Unitat Estratigràfica		UE : 102	
Sector: Galileu, Trv. Corts		Fase:	
		Cronologia: s. XX	
DEFINICIÓ :	Rebliment de terra		
DESCRIPCIÓ :	Nivell de terra sorrenca de color clar amb material constructiu contemporani fragmentat i bossades de sauló, de textura compacta. No va proporcionar material arqueològic. Gruix màxim de 1,15 m.		
MATERIAL DIRECTOR :	-		
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a
	Rebleix a		Es reblert per
	Cobreix a		Es cobert per
	Talla a		Tallat per
	Es recolza a		Se li recolza
	S'entrega a		Se li entrega

Fitxa Unitat Estratigràfica				UE : 103
Sector: Taquígraf Martí		Fase:		Cronologia: s. XX
DEFINICIÓ :	Rebliment de sorres			
DESCRIPCIÓ :	Capa de sauló de textura molt solta, d'un gruix de 0,60 m. Estèril.			
MATERIAL DIRECTOR :	-			
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a		Es cobert per	101
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa Unitat Estratigràfica				UE : 104
Sector: : Galileu		Fase:		Cronologia: s. XX
DEFINICIÓ :	Nivell d'ús			
DESCRIPCIÓ :	Paviment d'asfalt, de 0,17 m. de gruix.. Estèril.			
MATERIAL DIRECTOR :	-			
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a	102	Es cobert per	
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

ANNEX

DOCUMENTACIÓ GRÀFICA

- PLANIMETRIA

Fig. 1.- Plànol de la ubicació dins la ciutat de Barcelona de l'àmbit intervingut arqueològicament: carrers Galileu, Taquígraf Martí i Travessera de les Corts.

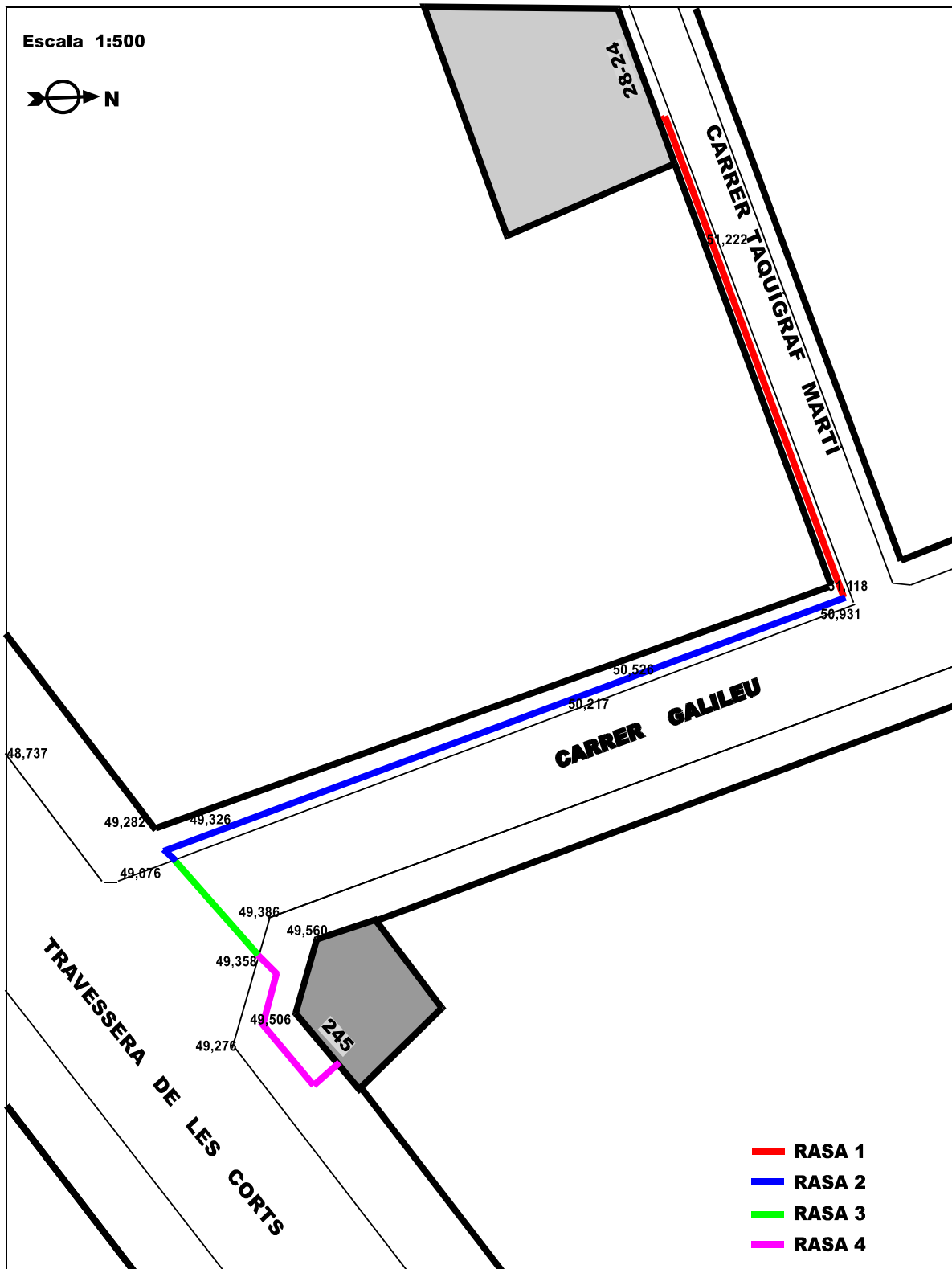

Fig. 2.- Planta de l'àmbit intervingut amb la situació de les rases efectuades.

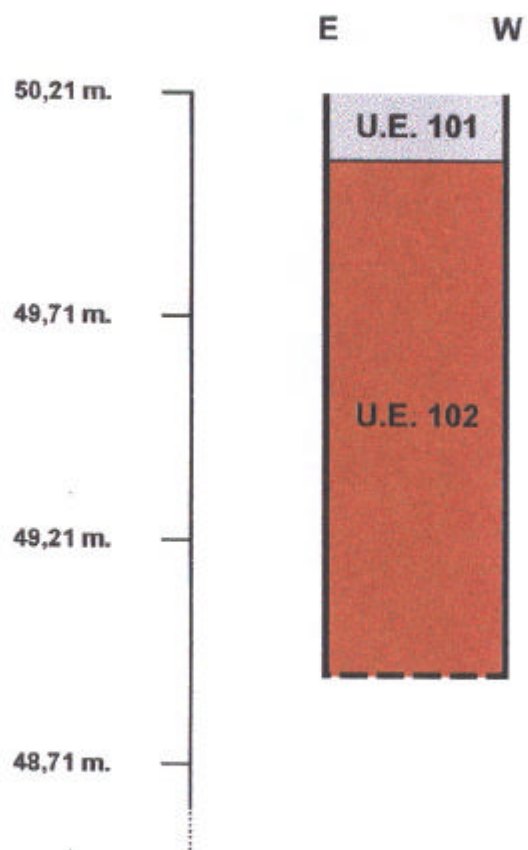

Fig. 3.- Secció transversal de la RASA 1 situada a la vorera del carrer Galileu.

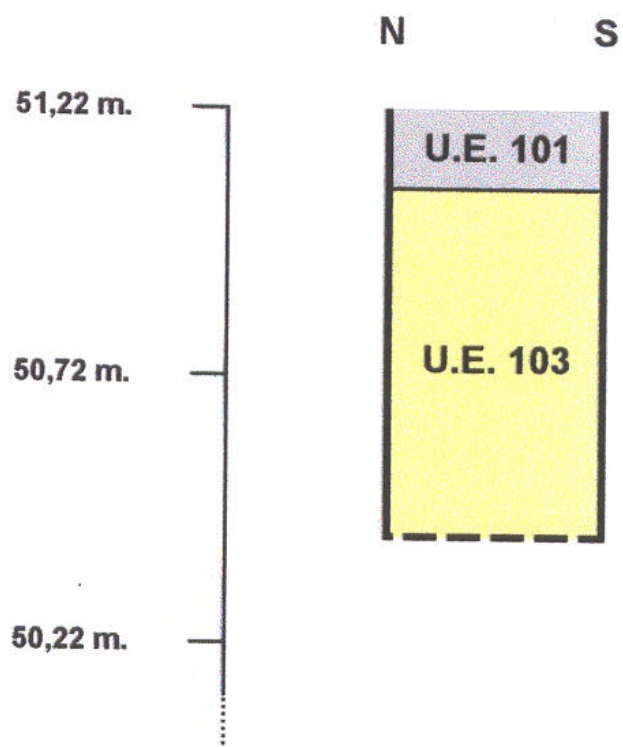

Fig. 4.-Secció transversal de la RASA 2 situada a la vorera del carrer Taquígraf Martí.

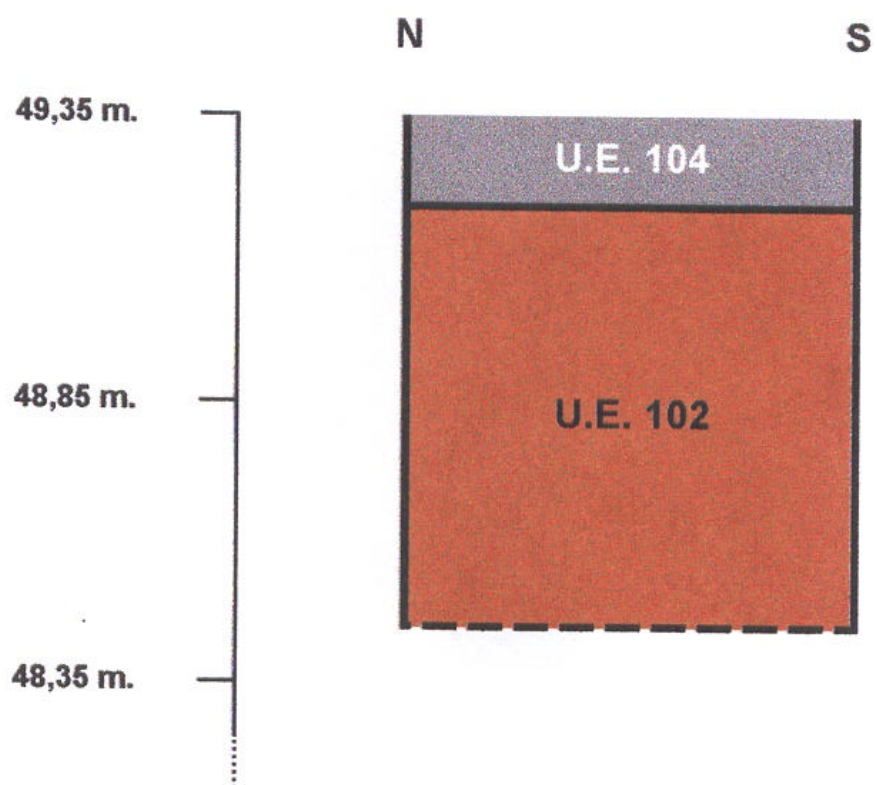

Fig. 5.- Secció transversal de la RASA 4 situada al creuament del carrer Galileu.

▪ **FOTOGRAFIES**

Foto 1.- Vista longitudinal parcial de la RASA 1 amb la retroexcavadora giratòria en segon plànol. La cantonada amb carrer Galileu al fons.

Foto 2.- Vista longitudinal parcial de la RASA 1 amb un dels tubs elèctrics ja col·locats al interior. La cantonada amb el carrer Galileu al fons.

Foto 3.- Vista de detall de la U.E. 102 en un tram de la RASA 1.

Foto 4.- Vista longitudinal parcial de la RASA 2. La cantonada amb el carrer Galileu en primer plànol.

Foto 5.- Vista longitudinal general de la RASA 2 amb els tubs elèctrics instal·lats. La cantonada amb carrer Galileu al fons.

Foto 6.- Vista longitudinal parcial de la RASA 3.
El carrer Galileu al fons.

Foto 7.- Vista longitudinal parcial de la RASA 4. L'edifici situat a Travessera de Les Corts, 245 al fons.